

ПФУ ПЕНСІЙНИЙ
ФОНД
УКРАЇНИ

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

ЄДНАЄМО ПОКОЛІННЯ ЗАРАДИ МАЙБУТЬОГО

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВИКРИВАЧІВ І РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДОБРОЧЕСНОСТІ

2025 рік

ЗМІСТ

1. Правовий статус викривачів
2. Хто такі викривачі і чому їх потрібно підтримувати
3. Психологічні та ситуаційні чинники викривання
4. Основні психологічні виклики і наслідки
5. Етапи стресу викривача
6. Як підтримувати викривачів
7. Роль психолога
8. Висновки

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА

Викривач - фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА

ВИКРИВАЧ МАЄ ПРАВО:

- ▼ бути повідомленим про свої права та обов'язки;
- ▼ подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- ▼ давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- ▼ отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- ▼ на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- ▼ на конфіденційність;

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА

ВИКРИВАЧ МАЄ ПРАВО:

- ▼ на конфіденційність;
- ▼ повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);
- ▼ у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- ▼ на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА

ВИКРИВАЧ МАЄ ПРАВО:

- ✓ на винагороду у визначених законом випадках; на отримання психологічної допомоги;
- ✓ на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- ✓ отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

ХТО ТАКІ ВИКРИВАЧІ

Викривачі — громадяни, які повідомляють про факти корупції, порушення законів чи етичних норм в організаціях.

Їх дії є проявом проактивної громадянської позиції — спротиву усталеним корупційним практикам у державному та приватному секторах.

Закон України «Про запобігання корупції» гарантує їм право на захист і психологічну допомогу.

Викривачі допомагають формувати культуру доброчесності та сприяють розвитку демократичного суспільства.

ЧОМУ ВАЖЛИВО ПІДТРИМУВАТИ ВИКРИВАЧІВ

Викривання — важливий спосіб боротьби з корупцією.

Викривання має не лише юридичний, а й етичний сенс.

Для підтримки важливо розуміти психологічні й ситуаційні чинники дій викривачів.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИКРИВАННЯ

- Особисті цінності, моральна чутливість, почуття справедливості.
- Висока самооцінка і віра у власний вплив.
- Моральне обурення шкодою від корупції.
- Прагнення захистити суспільне благо.

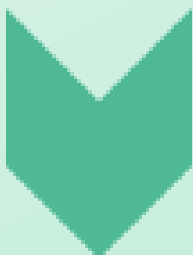
Чим вища моральна чутливість — тим більша ймовірність викривання.

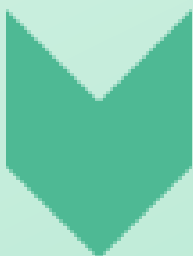
ПФУ ПЕНСІЙНИЙ
ФОНД
УКРАЇНИ

ЄДНАЄМО ПОКОЛІННЯ ЗАРАДИ МАЙБУТЬОГО

ПЕРЕШКОДИ І НЕГАТИВНІ РИСИ

Егоїзм, страх ризику, перекладання відповідальності.

Маніпулятивність, страх втратити вигоду чи статус

 Такі риси знижують готовність до викриття.

СИТУАЦІЙНІ ЧИННИКИ

- Соціальний статус і положення в організації (керівники частіше викривають).
- Відчуття втрати (приниження, втрата безпеки) чи несправедливості стимулює дії.
- Культура організації:
 - ◆ якщо підтримується добродесність — викриття частіше;
 - ◆ у колективах з лояльністю до порушень — рідше.

Що спонукає до викриття:

- Бажання змінити ситуацію на краще.
- Віра в справедливість і чесність.
- Почуття гідності, самоефективності, віра у власну дію.

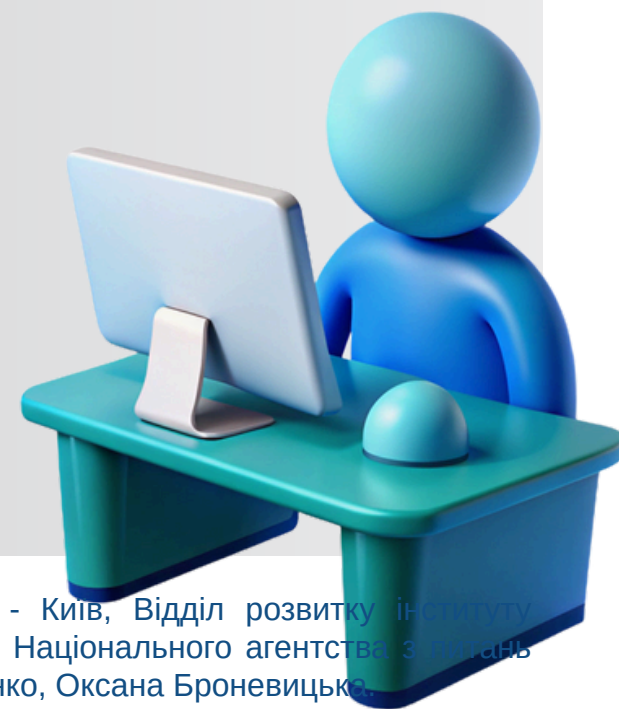
Але мотиви можуть бути і особистими (кар'єра, помста).

Важливо оцінювати факти, а не особисті мотиви викривача.

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

- Переведення на нижчі посади, зниження зарплати
- Тиск на родину
- Погіршення стосунків у колективі та родині
- Хронічний стрес, ізоляція

ОСНОВНІ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ВИКРИВАЧІВ

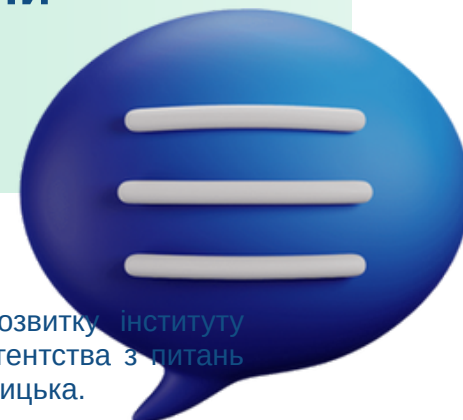
- **ГАЗЛАЙТИНГ** — викривлення реальності, сумніви в розумінні ситуації, інтелекті або пам'яті викривача.
- **МОБІНГ** — колективний тиск, цькування викривача на робочому місці.
- **МАРГІНАЛІЗАЦІЯ** — усунення викривача на другорядні посади, малозначуща завдання.
- **ІЗОЛЯЦІЯ** — виключення з колективу, ігнорування, соціальне відчуження.
- **ДЕВАЛЬВАЦІЯ** — знецінення результатів праці, підрив професійної репутації.
- **ПОДВІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ** — навмисне перенавантаження завданнями без відповідних ресурсів.
- **ПОДВІЙНЕ ЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧАМИ** — одночасне нав'язування суперечливих або нереалістичних вимог.
- **БЛЕКБОЛЛІНГ** — перешкоджання кар'єрному зростанню.
- **КОНТРЗВИНУВАЧЕННЯ** — висунення фальшивих звинувачень проти викривача для дискредитації.
- **ЕМОЦІЙНЕ ТА ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО** — психологічне приниження, погрози, сексуальні домагання чи фізичні напади.
- **ЗАЛЯКУВАННЯ** — погрози розправою або інші форми примусу для змушення мовчати.
- **ДИСКРИМІНАЦІЯ** — обмеження прав викривача – умови праці тощо.

ЧОМУ ВИКРИВАЧІ НЕ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ПО ДОПОМОГУ

- Сором і страх виглядати слабкими.
- Недовіра до системи підтримки.
- Побоювання нашкодити розслідуванню.

▶ **Важливо створювати зрозумілі та безпечні канали допомоги.**

- ✓ Рішення викрити — страх, сумніви
- ✓ Повідомлення — очікування реакції
- ✓ Розслідування — невизначеність, тиск
- ✓ Протидія — гнів, ізоляція
- ✓ Затягування процесу — виснаження, апатія
- ✓ Після розслідування — потреба у відновленні

ЩО ДОПОМАГАЄ ПЕРЕЖИТИ ВИКРИТТЯ

- Підтримка родини і колег.
- Безпечне, обізнане середовище.
- Знання про наявність психологічної допомоги.

Культура відкритості знижує ризики і підтримує довіру.

ЯК ПІДТРИМУВАТИ ВИКРИВАЧІВ (ЛЮДСЬКИЙ РІВЕНЬ)

Підтримка викривача починається з простого, щирого інтересу до стану викривача.

Що можна сказати:

«*Як ти себе почуваєш?*» — дозволяє людині зупинитися і усвідомити свої емоції.

«*Дякую, що ти не промовчав*» — дає відчуття цінності і підтримки.

«*Я поруч, якщо тобі потрібна допомога*» — сигналізує про безпечний простір для розмови.

Чому це важливо:

- Викривачі часто відчувають страх, тривогу, ізоляцію.
- Маленька, щира увага допомагає людині відчутти підтримку і зменшити емоційне навантаження.
- Цей перший крок формує атмосферу довіри і безпеки, без якої подальші дії та адаптація стають складнішими

ЯК ПІДТРИМУВАТИ (КЕРІВНИЦТВО І КОЛЕКТИВ)

Публічна позиція керівництва

Основна ідея:

- Сигнали від керівництва визначають, що в команді вважається допустимим і безпечним.
- Відкрита підтримка викриттів допомагає створити середовище довіри, тоді як мовчання або байдужість може сприйматися як небезпека.

Що важливо:

- Лідери повинні публічно підтримувати викриття корупції і показувати, що це цінність для організації.
- Чіткі та зрозумілі повідомлення формують у команді відчуття безпеки: можна говорити, не ризикуючи кар'єрою або репутацією.
- Тиша керівництва або відсутність реакції часто сприймається як сигнал «не можна говорити», що збільшує тривогу і страх.

Чому це важливо:

- Публічна позиція керівництва задає тон всій організації.
- Допомагає зменшити страх перед наслідками викриття.
- Формує культуру, де чесність цінується, а підтримка є частиною робочого процесу.

НОРМАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ

Психологічна реальність:

- Людина, яка зважилася сказати правду, опиняється у високому напруженні.
- Викривач може відчувати страх, розгубленість, провину, злість або втому.
- Це природна реакція психіки на ситуацію, де є ризик, невизначеність і відчуття самотності.
Наше завдання — не “заспокоїти”, а допомогти прожити ці почуття без сорому.

Що важливо у спілкуванні:

- Не оцінювати стан людини.
Фрази типу ***«не бери близько до серця»*** лише посилюють ізоляцію.
- Називати емоції вголос допомагає людині повернути контроль:
«Я бачу, що тобі тривожно. Це зрозуміло, ти зараз у непростій ситуації».
- Дати відчуття прийняття:
«Ти маєш право бути втомленим. Ти не мусиш бути сильним щосекунди».

Психологічний сенс:

- Коли ми визнаємо емоції — ми не «розкручуємо» їх, а знімаємо напругу.
- Нормалізація — це сигнал безпеки: ***“Тебе розуміють, тебе не засудять”.***
І саме через це людина може відновлювати внутрішню рівновагу, довіру й віру у власні сили.

Чому дуже важливо звернутися до психолога викривачу корупції

- **Збереження внутрішнього балансу:**
Психолог допомагає підтримувати внутрішню рівновагу, щоб не втратити себе в стресових ситуаціях.
- **Усвідомлене проживання досвіду:**
Викриття — це не лише дія, а й складний внутрішній процес. Психолог допомагає проговорити пережите, усвідомити власні почуття і вийти з ситуації сильнішим.
- **Підтримка прийняття ризиків:**
Звернення до психолога дозволяє безпечно прожити страх, невизначеність і моральний тиск, зменшити емоційне вигорання і зберегти ясність мислення для рішень.
- **Формування здорових стратегій захисту себе:**
Психолог допомагає визначати, як зберегти психологічну безпеку і ресурси, не згоряючи на роботі, і знаходити баланс між роботою та особистим життям.
- **Відчуття підтримки і не самотності:**
Навіть коли юридичні чи організаційні механізми на стороні викривача, без психологічної підтримки людина часто відчуває ізоляцію.

Спеціаліст створює безпечний простір для обговорення будь-яких страхів, сумнівів і переживань

Список використаної літератури

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII.
2. Концепція надання психологічної допомоги викривачам, - Київ, Відділ розвитку інституту викривання Управління формування політики доброчесності у публічній та приватній сфері Національного агентства з питань запобігання корупції, 2023. Колектив авторів: Василь Луцик, Вікторія Дідач, Анастасія Матвієнко, Оксана Броневицька.
3. Miceli, M.P. Blowing the whistle. In: Whistle-blowing – Law and legislation – United States, pp. 101–129.
4. Гайд для викривачів корупції (2025). Департамент запобігання та виявлення корупції. 22 с.
5. Edmondson, A.C. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. Administrative Science Quarterly, 44(2), 350–383.
6. Концепція розвитку викривання та захисту викривачів на період 2025-2027 роки.- FID Foundation; Національне агентство з питань запобігання та виявлення корупції.
7. Методологічні рекомендації для психологів, які надають психологічну допомогу викривачам, - Київ, 2023. Колектив авторів: Валерія Палій, Надія Дятел, Любов Найдьонова, Ксенія Огорокова, Віталіна Устенко.

Список використаної літератури

8. Аналітичний огляд системи безоплатної психологічної допомоги в Україні, - Київ, Відділ розвитку інституту викривання Управління формування політики доброчесності у публічній та приватній сфері Національного агентства з питань запобігання корупції, 2023. Колектив авторів: Василь Луцик, Вікторія Дідач, Анастасія Матвієнко, Оксана Броневицька.

9. Аналітичний огляд міжнародного досвіду надання психологічної допомоги викривачам, - Київ, Відділ розвитку інституту викривання управління формування політики доброчесності у публічній та приватній сфері Національного агентства з питань запобігання корупції, 2023. Колектив авторів: Василь Луцик, Вікторія Дідач, Анастасія Матвієнко, Оксана Броневицька.

10. Методологічні рекомендації встановлення психологічного контакту з викривачами і отримання інформації від них, - Київ, Відділ розвитку інституту викривання управління формування політики доброчесності у публічній та приватній сфері Національного агентства з питань запобігання корупції, 2023. Колектив авторів: Валерія Палій, Надія Дятел, Любов Найдьонова, Ксенія Огорокова, Віталіна Устенко, Оксана Броневицька, Василь Луцик.

